

P-751-752-753 Seat No. _____

M. A. (Sem. IV) Examination

April / May - 2016

Sanskrit : Paper - CE - 404 - (A), (B) & (C)
(Elective Course)

1. CE-404 - (A) : अलंकारशास्त्र - काव्यमीमांसा १ थी प अ.
2. CE-404 - (B) : वेदान्तशास्त्र - श्रीभाष्य-१-१-१ (परिच्छेद १ थी प०)
3. CE-404 - (C) : पुराणशास्त्र - अग्निपुराण, अध्याय - १ थी २५

Time : 3 Hours]

[Total Marks : 70

1. CE-404 - (A) : अलंकारशास्त्र - काव्यमीमांसा १ थी प अ.

- 1 नीचेनामांशी कोष्ठ पश्चात् चार सभज्जवो : 14
- (१) चित्रोदाहरणैर्गुर्वी ग्रन्थेन तु लघायसी।
इयं नः काव्यमीमांसा काव्य व्युत्पत्ति कारणम्॥
  - (२) इह हि वाङ्मयमुभयथा शास्त्रं काव्यं च।
  - (३) परक्रिया पुराकल्प इतिहास गतिर्द्विधा।
स्यादेकनायका पूर्वा द्वितीया बहुनायकाः॥
  - (४) मा निषाद प्रतिष्ठां त्वमगमः शाश्वतीः समाः।
यत्कौञ्चमिथुनादेकमवधाः काममोहितम्॥
  - (५) तत्र विलास विन्यासक्रमो वृत्तिः।
  - (६) त्रिधा च सा, स्मृतिर्मतिः प्रज्ञेति।
  - (७) “काव्यकर्मणि कवेः समाधि परं व्याप्रियते” इति श्यामदेवः।
  - (८) “बहुज्ञता व्युत्पत्तिः” इत्याचार्याः।

- 2 રાજશેખર પ્રમાણે 'કાવ્યપુરુષ' રૂપકને સવિસ્તર સમજાવો. 14
 અથવા
- 2 સંસ્કૃત કાવ્યશાસ્ત્રના સંપ્રદાયો વિશે સવિસ્તર સમજાવો. 14
- 3 રાજશેખર પ્રમાણે કવિ-પ્રકાર અને કાવ્યપાક વિચાર સમજાવો. 14
 અથવા
- 3 સંસ્કૃત અલંકારશાસ્ત્રમાં આચાર્ય રાજશેખરનું પ્રદાન જણાવો. 14
- 4 નીચેનામાંથી કોઈ પણ બે વિશે સવિસ્તર નોંધ લખો : 14
 (૧) પ્રતિભા-વ્યુત્પત્તિ
 (૨) કાવ્ય-પાક
 (૩) રાજશેખર જીવન કવન
 (૪) શાસ્ત્રનિર્દેશ.
- 5 બે કે ત્રણ વાક્યોમાં જવાબ આપો : (ગમે તે સાત) 14
 (1) ઉપવિદ્યાઓ કેટલી ? વિદ્વાનો તેને શું કહે છે ?
 (2) શાસ્ત્રકવિ કોને કહે છે ?
 (3) પ્રવૃત્તિ અને વૃત્તિ કોને કહે છે ?
 (4) સાહિત્ય-વિદ્યાનું લક્ષણ આપો.
 (5) શિષ્યના કેટલા પ્રકાર ? કયા કયા ?
 (6) મંગલના મત પ્રમાણે અભ્યાસ એટલે શું ?
 (7) કવિઓમાં કઈ ત્રણ બાબતો એક સાથે દુર્લભ છે ?
 (8) ભાવકના કેટલા પ્રકાર ? કયા કયા ?
 (9) રાજશેખર પ્રમાણે વ્યુત્પત્તિ કોને કહે છે ?
 (10) વિદ્યાસ્નાતક કવિ કોને કહે છે ?
 (11) પાક શાનાથી આવે છે ?
 (12) વાર્તા કોને કહે છે ?

१ नीचेनामांथी कोई पक्ष बे गद्यभंडोनु श्रीभाष्यानुसार विवरण सहित १४ अनुवाद करो :

(१) ननु च साङ्गवेदाध्ययनादेव कर्मणां स्वर्गादिफलत्वं, स्वर्गादीनां च क्षयित्वं, ब्रह्मोपासनस्यामृतफलत्वं च ज्ञायत एव । अनन्तरं मुमुक्षुर्ब्रह्मजिज्ञासायामेव प्रवर्ततां, किमर्था धर्मविचारापेक्षा । एवं तर्हि शारीरकमीमांसायामपि न प्रवर्ततां, साङ्गवेदाध्ययनादेव कृत्स्नस्य ज्ञातत्वात् । सत्यम्-आपाततः प्रतीतिर्विद्यत एव, तथापि न्यायानुगृहीतस्य वाक्यस्यार्थनिश्चायकत्वादापाप्रतीतोऽप्यर्थः संशयविपर्ययौ नातिवर्तते, अतस्तन्निर्णयाय वेदान्तवाक्यविचारः कर्तव्य इति चेत्, तथैव धर्मविचारोपि कर्तव्य इति पश्यतु भवान् ॥१-१-१॥

(२) वाक्यार्थज्ञानोपयोगीनि च श्रवणमननिदिध्यासनानि । श्रवणं नाम वेदान्तवाक्यान्यातमैकत्वविद्याप्रतिपादकानीति तत्त्वदर्शिन आचार्यान् न्याययुक्तार्थग्रहणम् । एवमाचार्योपदिष्टार्थस्य स्वात्मन्येवमेव युक्तमिति हेतुतः प्रतिष्ठापनं मननम् । एतद्विरोध्यनादिभेदवासनानिरसनायास्यार्थस्यानवरतभावना निदिध्यासनम् । एवं श्रवणादिभिर्निरस्त समस्तभेदवासनस्य वाक्यार्थज्ञानमविद्यां निवर्तयतीत्येवंरूपस्य श्रवणस्यावश्यापेक्षिमेव पूर्ववृत्तं वक्तव्यम् । तच्चनित्यानित्यवस्तुविवेकः, शमदमादि-साधनसंपत्, इहामुत्रफलोपभोगविरागः, मुमुक्षुत्वं-चेत्येतत्साधनचतुष्टयम् ॥१-१-१॥

(૩) एवं सति द्वयोः प्रमाणयोर्विरोधे यत्संभाव्यमानान्यथासिद्धि-
तद्बाध्यम्, अनन्यथासिद्धमनवकाशमितरद्वाधकमिति सर्वत्र
बाध्यबाधकभाव निर्णय इति । तस्मादनादिनिधना-
विच्छिन्नसंप्रदायासंभाव्यमानदोषगन्धानवकाशशास्त्रजन्यो निर्विशेष-
नित्य शुद्ध- मुक्त- बुद्ध - स्वप्रकाश - चिन्मात्र - ब्रह्मात्म-
भावावबोधेन संभाव्यमानदोषसावकाश प्रत्यक्षादिसिद्ध
विविधकल्परूप बन्धनिवृत्तिर्युक्तैव । संभाव्यते च विविधविकल्प
भेदप्रपञ्चग्राहि प्रत्यक्षस्यानादि भेदवासनादि रुपाविद्याख्यो दोषः
॥१-१-१॥

(૪) निर्विशेषवस्तुवादिभिर्निર્વિશેષે વસ્તુનીદં પ્રમાણમિપિ ન શક્યતે
વક્તુમ્, સવિશેષવસ્તુવિષયત્વાત્સર્વપ્રમાણાનામ્ । યસ્તુ-
સ્વાનુભવસિદ્ધમ્ इति स्वगोष्ठीनिष्ठः समयः सोऽप्यात्मसाक्षिकस-
विशेषानुभवादेव निरस्तः इदमहमदर्शभमिति केनचिद्विशेषेण
विशिष्टविषयत्वात्सर्वेषामनुभवानाम् सविशेषोऽप्यनुभूयमानोऽनुभवः
केनचिद्युक्तयाभासेन निर्विशेष इति निष्कृष्यमाणः सत्तातिरेकिभिः
स्वासाधारणैः स्वभावविशेषैर्निष्कृष्य - इति निष्कर्षहेतुभूतैः
सत्तातिरेकिभिः स्वासाधारणैः स्वभावविशेषैः एवावतिष्ठते
॥१-१-१॥

૨ વિશિષ્ટોદ્દેતનો અર્થ સમજાવી તેના મુખ્ય સિદ્ધાંતો વિષે નોંધ લખો. ૧૪

અથવા

૨ શ્રી ભાષ્યાનુસાર જીવનું સ્વરૂપ સવિસ્તર ચર્ચો. ૧૪

૩ રામાનુજાચાર્યના મતે બ્રહ્મજિજ્ઞાસાનું પૂર્વવૃત્ત શું છે ? લઘુ ઉત્તરપક્ષની ૧૪
દલીલોની સમીક્ષા કરો.

અથવા

- ૩ રામાનુજાચાર્યનું જીવન, સમય અને કવન વિશે વિસ્તૃત માહિતી આપો. ૧૪
- ૪ ગમે તે બે વિષે નોંધ લખો : ૧૪
- (૧) રામાનુજાચાર્યસ્ય પૂર્વાચાર્યાઃ ।
- (૨) બાધ્યબાધકભાવ
- (૩) સૂત્ર-ભાષ્ય-અધિકરણમ્ ।
- (૪) ધ્રુવાનુસ્મૃતિ ।
- ૫ ગમે તે સાત પ્રશ્નોના ઉત્તર બે કે ત્રણ વાક્યોમાં આપો : ૧૪
- (૧) રામાનુજાચાર્યના મતે ઈશ્વરના કેટલા પ્રકાર છે ? કયા કયા ?
- (૨) આલવારો કુલ કેટલા છે ? કયા કયા ?
- (૩) રામાનુજાચાર્યના મતે બ્રહ્મજિજ્ઞાસા - સમાસમાં ષષ્ઠીનો અર્થ જણાવો.
- (૪) યામુનાચાર્યના મુખ્ય શિષ્યો કેટલા છે ? કયા કયા ?
- (૫) જિજ્ઞાસા શબ્દનો અર્થ જણાવો.
- (૬) શ્રીભાષ્યનું મંગલાચરણ જણાવો.
- (૭) રામાનુજાચાર્યના મતે અથનો અર્થ જણાવો.
- (૮) રામાનુજાચાર્ય જ્ઞાન શબ્દનો શું અર્થ કરે છે ?
- (૯) રામાનુજાચાર્ય કોને કોને પ્રમાણ તરીકે માને છે ?
- (૧૦) રામાનુજાચાર્ય - સત્ય જ્ઞાનમનન્તં બ્રહ્મ -નો શું અર્થ કરે છે ?
- (૧૧) કાર્યવાક્યાર્થવાદ એટલે શું ?
- (૧૨) કાર્યાન્વિતરસ્વાર્થાભિધાનવાદ એટલે શું ?

१ नीचेनामांथी कोरुं पशु थार ससंदर्भ सभनपु.

१४

- (१) मत्स्यावतारं वक्ष्येऽहं वशिष्ठ श्रुणुवै हरेः ।
अवतारक्रिया दुष्टनष्टयै सत्पालनाय हि ॥२-२॥
- (२) अरयोऽपि हि सन्धेयाः सति कार्यार्थगौरवे ।
युष्मानमृतभाजोऽथ करिष्यामि न दानवान् ॥३-४॥
- (३) येन रामेण हि विना न जीवामि मुहूर्तकम् ।
शपामि तेन कुर्या वै वाच्छितं तव सुंदरि ॥६-१९॥
- (४) समये तिष्ठ सुग्रीव मा वालिपथमन्वगाः ।
सुग्रीव आह संसक्तो गतं कालं न बुद्धवान् ॥८-७॥
- (५) सीताया हरणं पापं कृतन्त्वं हि गुरुर्यतः ।
अतो गच्छामि युद्धाय रामं हन्मि सवानरम् ॥ १०-१२॥
- (६) वैशाखमासद्वादश्यां पुंसो भर्ता भविष्यति ।
गौर्युक्ता हर्षिता चोषा गृहे सुप्ता ददर्श तम् ॥१२-४४॥
- (७) अहोऽस्य तपसो वीर्यमहो श्रुतमहोऽदभुतम् ।
यमद्य पुरतः कृत्वा ध्रुवं सप्तर्षयः स्थिताः ॥१८-५॥
- (८) मृत्योर्व्याधिजराशोकतृष्णाक्रोधाश्च जज्ञिरे ।
ब्रह्मणश्च रुदऽञ्जातो रोदनाद्बुद्धनामकः ॥२०-२०॥

२. पुराण शब्दनी व्युत्पत्ति आपी तेना उद्भव- विकासनी थर्या करो.

१४

अथवा

२. पुराणं पञ्चलक्षणम् - आ विधान अग्निपुराणमां केटले अंशे थरितार्थ

१४

थाय छे ते स्पष्ट करो.

૩. સાહિત્યીક કૃતિ તરીકે અગ્નિપુરાણનું મૂલ્યાંકન કરો. ૧૪

અથવા

૩. અગ્નિપુરાણમાં વર્ણવેલ વિષ્ણુના અવતારો વિશે વિસ્તૃત નોંધ લખો. ૧૪

૪. ટૂંકનોંધ લખો (ગમે તે બે) ૧૪

(૧) સમુદ્રમંથનપ્રસંગ ।

(૨) બાણાસુરસંગ્રામકથા

(૩) કશ્યપવંશવર્ણન.

(૪) અગ્નિપુરાણમાં વર્ણવેલ પૂજાવિધિ

૫. ગમે તે સાત પ્રશ્નોના ઉત્તર બે બે કે ત્રણ વાક્યોમાં આપો. ૧૪

(૧) અગ્નિપુરાણમાં વિષયોનું વિવરણ કયા પુરાણમાં સ્પષ્ટ બોવા મળે છે ?

(૨) વરાહ અવતાર શા માટે ધારણ કર્યો હતો ?

(૩) પરશુરામ કોના પુત્ર હતા. તેની માતાનું નામ શું હતું ?

(૪) સૂર્યવંશની ઉત્પત્તિ જણાવો ?

(૫) પુત્રેષ્ટિ યજ્ઞ કયા ઋષિએ કરાવ્યો હતો ?

(૬) કુશઘ્વજની પુત્રીઓના નામ જણાવો ? તેઓના લગ્ન કોની સાથે થયા હતા ?

(૭) જનકના નાના ભાઈનું નામ શું હતું ? તેમની કન્યાઓના નામ જણાવો ?

(૮) ભરતનું મોસાળ ક્યાં હતું ? તેઓ અયોધ્યા છોડી ક્યાં રહ્યાં ?

- (૯) સુગ્રીવની રાજધાની કઈ હતી ? તેને કઈ પત્નીઓ પ્રાપ્ત થઈ ?
- (૧૦) જરાસંઘની પુત્રીઓના નામ જણાવો ?
- (૧૧) બાણાસુરને શિવે શું વરદાન આપ્યું ?
- (૧૨) દક્ષપ્રજાપતિની ઉત્પત્તિ કોનાથી થઈ હતી ?
-